

Diehtu árrabajásgeassimis váhnemiidda ja fuolaheddjiide

Buorre váhnen dehe fuolaheadji!

Mii leat čohkken dutnje dieđu árrabajásgeassima mearkkašumis mánái, árrabajásgeassima doaibmanvugiin ja ordnemis sihke árrabajásgeassima álggaheamis. Loahpas lea oanehis čoahkkáigeassu lágain ja áššegirjjiin, mat stivrejit árrabajásgeassima.

Oahpahusráđđehus lea ráhkadan dán diehtobáhka ovttasráđiid oahpahus- ja kulturministeriijain sihke Dearvvašvuoda ja buresbirgejumi lágádusain.

Mánás lea riekti árrabajásgeassimii

Árrabajásgeassin lea plánejuvvon ja dihtomielalaš doaibma, mii fállujuvvo 0-6-jahkásaš mánáide. Árrabajásgeassin lea máná vuoigatvuohta ja dan dehálaš bargun lea doarjut máná šaddama, čálgama, oahppama ja buresbirgejumi ovttasbarggus váhnemiiguin. Fuolahedjiin lea deháleamos ovddasvástádus máná bajásgeassimis, ja árrabajásgeassin doarju dán bajásgeassinbarggu.

Árrabajásgeassin lea suomelaš skuvlenuogádaga oassi. Árrabajásgeassima bargun lea ovddidit máná eallinagi oahppama sihke skuvlema dásseárvvu ollahuvvama. Árrabajásgeassin dutkojuvvo olu ja dat leage dutkandieđu vuodul ođasnuhttojuvvon aktiivvalaččat. Dutkamušat buktet ovdan, ahte árrabajásgeassimis leat eatnatlohkosaš miehtemielalaš váikkuhusat mánái sihke oiddolaš váikkuhusat servodahkii. Árrabajásgeassinláhkii vuodđudettiin dálá áigge hubmojuvvo árrabajásgeassimis beaivedikšuma sajes.

Árrabajásgeassin lea inklusiivvalaš, mii dárkkuha dan, ahte juohke máná beassá searvat doibmii iežas vuolggasajiid mielde. Árrabajásgeassimis fuolahuvvo das, ahte máná muosáha iežas dohkálažžan dakkárin go ieš lea sihke joavkku osolažžan. Máná movttiidahttimiin ja go sutnje addojuvvojit vejolašvuodát lihkostuvvama muosáhusaide dorjojuvvo máná miehtemielalaš iešgova čálgan.

Árrabajásgeassima oahppanipmárdusa vuodđu lea jurdda das, ahte mánát ohppet ovttas eará olbmuiguin ja birrasiin. Jovkui gullan ja olbmát leat mánáide dehálaččat. Searvevuoda, ovttaveardásašvuoda, dásseárvvu ja searvušlašvuoda prinsihpat stivrejit barggu, mii dahkkojuvvo árrabajásgeassinbarggu olis. Dáid prinsihpaid mielde juohke máná jurdagat, oainnut ja oaivilat guldaluvvojit ja mánáin lea vejolašvuohta váikkuhit áššiide, mat gullet sin iežaset árgabeaivái. Árrabajásgeassimis adnojuvvo árvvus servoša ja birrasa kultuvrralaš, gielalaš ja oainnuid mánggalágánvuohta. Árrabajásgeassin lea oskkoldatlaččat, oainnuid dáfus ja bellodatpolitihkalaččat čatnasmeahttun doaibma.

Máná giela ovdáneapmi ja árrabajásgeassima oahpahusgiela oahppan dorjojuvvo árrabajásgeassimis mánggabeallásaččat. Guovtte- ja mángggagielalaš mánát sáhttet hupmat ja geavahit iežaset eatnigielaid árrabajásgeassimis, ja seammas sii oahpahallet árrabajásgeassima oahpahusgiela.

Árrabajásgeassin ordnejuvvo suoma-, ruota- ja sámegielaide. Árrabajásgeassin sáhtá addojuvvot maid románagillii, ja mánái, guhte geavaha seavagiela, sáhtá addojuvvot árrabajásgeassin seavagillii. Dasa lassin giela dehe priváhta árrabajásgeassin sáhtá fállat guovttegielalaš árrabajásgeassima dehe giellalávguma.

Árrabajásgeassimis doaimma guovddážis lea máná: máná dárbbut, givrodagat ja beroštumi čuožáhagat. Árrabajásgeassimis bargoveahka ovddida máná beroštumi oahppamii ja duddjo oahppamii oiddolaš eavttuid.

Árrabajásgeassima bargoveahka hukse ovttas mánáiguin birrasa, mas mánát sáhttet doaibmat osolažžan ja aktiivvalaš doaibmin. Mánát ja mánáid fuolaheaddjit váldojuvvot mielde doaimma plánemii, ollahuhttimii ja árvvoštallamii mánáide ja váhnemiidda heivvolaš vuogi mielde.

Árrabajásgeassima doaibma vuodđuduvvá stoahkamii, ja stoahkamis lea mearkkašahtti rolla mánáid buresbirgema, oahppama ja vuorrováikkhusa ovddideamis. Árrabajásgeassimis mánát hárjehallet doaibmat ovttas olbmáiguin ja gudnejahttit nuppiid. Joavkodoaimmas mánát ožžot muosáhusaid leat joavkun sihke hárjehallet dábiid ja máhtuid, mot earáiguin bargojuvvo ja makkár njuolggadusat joavkkus doahttaluvvojit. Árrabajásgeassimis eastaduvvo givssideapmi nu ahte oahpahallovvojit dát dehálaš sosiálalaš máhtut. Givssideami eastadeamis ruovttuiguin bargojuvvon ovttasbargus lea dehálaš mearkkašupmi.

Árrabajásgeassimis mánáiguin hárjehallojuvvo identifiseret, ovdanbuktit muddet dovdamušaid. Dovdamušmáhtut leat iešdovdama ja buori mielladearvvašvuoda vuodđu. Maid máná matemáhtalaš, lihkadan- ja earálágán olggosbuktimáhtut vuohkáduvvet. Árrabajásgeassimis dutkojuvvo máilbmi, mii lea birra, ja oahpásnuvvojuvvo máná lagasbirrasii ja lagasservošii.

Mánás lea riekti iežas dárbbášan doarjagii árrabajásgeassimis

Árrabajásgeassimis juohke mánás lea riekti oahppama, ovdáneami ja buresbirgema doarjagii. Mánná dorjojuvvo su induviduála dárbbuid mielde joavkku doaibmama oassin. Bargoveaga bargun lea addit mánnái su dárbbášan doarjaga heivvolaš doarjjahámiid bakte. Máná doarjja sáhtá addojuvvo soddjilit nu dábálaš, beavttánuhtton go earenoamáš doarjjan.

Doarjja addojuvvo dábálaččat máná iežas joavkkus, muhto dárbbu mielde doarjja sáhtá ollahuhttojuvvot maid smávvafoavkkus dehe earenoamáš joavkkus.

Doarjaga ollahuhttimii sáhtá gullat ovdamearkka dihte árrabajásgeassima sierraohpaheaddji oahpamus ja konsultašuvdna, earálágán dárbbášlaš árrabajásgeassimis veahkkereaidduid geavaheapmi dehe veahkeheapmi máná dárbbášan dilálašvuodain. Juos mánná dárbbáša čálgama, oahppama ja buresbirgema doarjjanis eanet doarjagiid hámi, mat ollahuhttojuvvot jeavddalaččat dehe bastevaččat, dahkkojuvvo doarjagis, mii addojuvvo mánnái, beavttánuhtton dehe earenoamáš doarjaga mearrádus dehe mearrádus doarjjabálvalusain.

Árrabajásgeassima bargoveaga lassin maid fuolaheaddji dehe sosiála- ja dearvvašvuohtafuolahusa áššedovdi dehe doavttir sáhtá dahkat álgaga árrabajásgeassimis, mii addojuvvo mánnái. Doarjaga várás, mii ordnejuvvo árrabajásgeassimis, ii dárbbášuvvo áššedovdicealkámuš. Ovttasbargu sosiála- ja dearvvašvuohtafuolahusa bálvalusaiguin, dego hupman- dehe doaibmanterapevttaiguin dehe psykologaiguin bargojuvvo dađi lági mielde, ahte doarjja, mii addojuvvo mánnái, ráhkadivččii vuogálaš ollisvuoda.

Máná persovnnalaš árrabajásgeassinplána dehege máná árrabajásgeassinplána

Máná árrabajásgeassinplána ráhkaduvvo juohke mánnái, gii lea bearašbeaivedivššus ja beaiveruovttus ovttasráđiid árrabajásgeassima bargoveagain ja máná váhnemiiguin. Dasa lassin máná oaidnu galgá váldojuvvot dárbbu mielde vuhtii máná árrabajásgeassinplána ráhkadeamis. Máná árrabajásgeassinplána lea oktasaš plána das, mot máná oktagaslaš čálgan, oahppan ja buresbirgen ovddiduvvo. Máná árrabajásgeassinplána lea báberhámis dehe digitálalaš. Oktasaš ságastallan lea dehálaš, go mánnái ráhkaduvvo persovnnalaš árrabajásgeassinplána. Árrabajásgeassinságastallamiin lea dárbbu mielde vejolaš geavahit dulkka, goas dáhkiduvvo oktasaš ipmárdus máná áššiin. Juos mánná dárbbáša čálgamii, oahppamii dehe buresbirgemii doarjaga, girjejuvvo plána doarjaga addimis máná árrabajásgeassinplánii. Máná árrabajásgeassinplána bakte doarjaga ollahuhttin ja dan váikkuhanvuohta sáhtá árvvoštallojuvvot. Máná árrabajásgeassinplána lea áššegirji, mii dollojuvvo suollemissan.

Beaiveruovttus mánnájoavkku árrabajásgeassima oahpaheaddji ovddasvástádus lea árrabajásgeassima pedagogalaš doaimmamis sihke máná árrabajásgeassinplána ráhkadeamis. Bearašbeaivedikšu sáhtá atnit ávkin árrabajásgeassima oahpaheaddji áššedovdamuša máná árrabajásgeassinplána ráhkadeamis.

Árrabajásgeassima doaimvuoigt ja orden

Árrabajásgeassin ordnejuvvo beaiveruovttus, bearašbeaiveruovttus dehe rabas árrabajásgeassimin, dego ovdamearkka dihte riekkes- ja stoahkandoaimman. Váhnemat ja fuolaheaddjit válljejit mánnáseaset heivvolaš vuogi oassálastit árrabajásgeassimii. Gielddat lea geatnegahtton ordnet árrabajásgeassima gielddalaččaid dárbbuid mielde. Maiddá priváhta bálvalanbuvttadeaddjit ordnejit árrabajásgeassinbálvalusaid.

Árrabajásgeassin, mii ollahuhttojuvvo **beaiveruovttuin**, lea joavkohápmásaš. Joavkkuin barget árrabajásgeassinlága ja -ásahusa mielde árrabajásgeassima oahpaheaddjit, árrabajásgeassima sosionomat ja árrabajásgeassima mánáiddikšut. Beaiveruovttu hoavda jođiha oba beaiveruovttu.

Bearašbeaivedikšun lea árrabajásgeassin, mii ollahuhttojuvvo smávvojoavkkus. Bearašbeaivediksun sáhtá ordnejuvvo bearašbeaivedivššára dehe máná ruovttus dehe joavkobearašdikšumin guovtti dehe golmma dikšu ovttasbargun. Bearašbeaivedikšumis lea ovddasvástádus iežas mánnájoavkku doaimmamis ja bearašbeaivedikšuma dihtomielalaš doaimmamis ja ollahuhttima doarju bearašbeaivedikšuma jođihangoddi.

Beaiveruovttus ja bearašbeaivedikšumis sáhttet bargat árrabajásgeassima sierraoahpaheaddjit juogo joavkkuin dehe johtti ja konsulterejeaddji bargin. Árrabajásgeassimis sáhttet bargat maid eará konsulterejeaddji bargit, dego árrabajásgeassima oahpaheaddjit, geat barget mánáiguin, geain lea sisafárrenduogáš. Mánnájoavkkuin sáhtá bargat maid veahkeheaddji bargoveahka, dego árrabajásgeassima veahkkebargit.

Rabas árrabajásgeassindoaimma ordnejuvvo ovdamearkka dihte stoahkangárde- dehe riekkesdoaimman, mii lea oahpistuvvon ja mearrediđolaš bajásgeassindoaimma. Rabas árrabajásgeassin sáhtá doallat sisttis ovdamearkka dihte olgohkadeami, stoahkama, dáidda-, musihkka- dehe lihkanbajásgeassima. Maiddá váhnemat ja fuolaheaddjit sáhttet searvat doaimmii ovttas mánáinis.

Árrabajásgeassima vuorrodikšun, mas máná fállojuvvo árrabajásgeassin maid eahkes, ihkku ja vahkuloahpa, ordnejuvvo beaiveruovttus dehe bearašbeaivedikšumis. Vuorrodikšun ordnejuvvo máná dárbbu miel viidodagas, go váhnema dehe eará fuolaheaddji barggusjohtin dehe stuđeren dan gáibida.

Máná álggaheami árrabajásgeassimis

Váhnemat dehe fuolaheaddji galgá ohcat máná árrabajásgeassimii njeallje mánu ovdal árrabajásgeassima dárbbu. Juos árrabajásgeassima dárbbu boahtá barggu oázžumis, oahpuin, skuvlemis dehe muotkumis nuppi gildii barggu dehe oahpuid dihte, iige dárbbu lea sáhtá nohkkojuvvo, galgá árrabajásgeassinbáiki ohccojuvvo guokte vahku ovdal go máná dárbbuša báikki. Máná sáhtá oassálastit juogo gielddat ordnet dehe priváhta doaimmi buvttadan árrabajásgeassimii. Gielddat ja ovttaskas doaimmit fállat fierbmesiidduineaset lasi dieđu árrabajásgeassima ohcama ja álggaheami geavadiin.

Juos máná orru ja oroda guovtti gielddas, sus lea riekti oassálastit árrabajásgeassimii goappánai gielddas. Gaskaboddasáš suodjalusas orruin, dorvobáikki ohcciin ja mánáin, geain lea báhtareaddjistáhtus, lea riekti gielddat ordnet árrabajásgeassimii, juos fuolaheaddji ovdamearkka dihte bargá, stuđere dehe dasa lea eará danveardásaš sivva. Hohpolaš dilis dehe go dilis muđuid dan gáibidit árrabajásgeassin ferte ordnejuvvo guovtti vahku siste. Árrabajásgeassima ordnemis galgá álohii jurddahuvo máná ovdamunni, ja árrabajásgeassima ordnet galgá vuodđuduvvo máná dárbbuid árvvoštallamii. Mánas lea riekti gielddat ordnet árrabajásgeassimii, go dorvobáiki lea mieđihuvvon bearašii ja mánáin.

Ovttasbargu árrabajásgeassima ja fuolaheddjiid gaskkas

Vánhemiid dehe fuolaheddjiid ja árrabajásgeassima gaskavuoda ovttasbargu lea dehálaš máná holisttalaš čálgama, oahppama ja buresbirgema dáfus. Bargoveaga ja váhnemiid nuppiideaset árvvusadni deaivvadeapmi duddjo vuodu buori ovttasbargui. Luhtolaš ovttasbarggu vuodđun lea gudnejahtti vuorrováikkuhus ja guovttebeallálaš aktiivavuolta ovdamearkka dihte beaivválaš gulahallamiin. Árrabajásgeassima bargoveaga bargun lea gullat váhnemiid ja sin álgagiid sihke fállat váhnemiidda vejolašvuoda searvat máná árrabajásgeassima plánemii, ollahuhttimii ja árvvoštallamii. Ovttasbarggus válđojuvvo vuhtii gielalaš ja kultuvrralaš mánggalágánvuolta sihke bearrašiid mánggahápmásašvuolta. Ovttasbarggus geavahuvvo dárbbu mielde dulkon.

Ovttasbargu lea earenoamáš dehálaš go máná álggaha árrabajásgeassimis, sirdimiin árrabajásgeassima olis, dego joavkku molsumis, máná árrabajásgeassinbáikki molsumis dehe ovdaoahpahusa álggaheamis sihke máná doarjaga olis. Ovttasráđiid váhnemiiguin ja árrabajásgeassima bargoveagain guorahallojuvvo, mot máná čálgan, oahppan ja buresbirgen sáhtá dorjojuvvo buoremus vuogi mielde. Dieđu sirdáseapmi árrabajásgeassimis váhnemiidda ja váhnemiin árrabajásgeassimii lea dehálaš.

Árrabajásgeassima ja ovttasbargu, mii dahkkojuvvo eará mánábearrašbálvalusaiguin

Árrabajásgeassimis ovttasbargojuvvo mánárávvehaga ja eará dárbbalaš dearvvašvuoda fuolahusa ja sosiálabálvalusaid ordneaddji beliiguin. Ovttasbargguin dorjojuvvo máná buresbirgen ja dakko bakte bearraša buresbirgen. Ovttasbargu doarju maid alladásat árrabajásgeassima ordnema mánái.

Ovttasbargu mánárávvehagain dahkkojuvvo earenoamážit viiddes dearvvašvuoda dárkkistemiid olis go máná lea 1 ½- ja 4-jahkásaš. Árrabajásgeassima bargoveaga árvvoštallan máná čálgamis ja buresbirgemis árrabajásgeassimis čáhkaduovvo viiddes dearvvašvuoda dárkkisteapmái fuolaheaddji čálalaš miehtamiin. Ovttasbargu lea dehálaš maid dalle, juos máná dárbbasa doarjaga árrabajásgeassimis.

Dieđut, mas máná sáhtá dovdat dehe mat gieđahallet ovdamearkka dihte máná dearvvašvuoda dehe meannudeami, leat heaggadieđut. Heaggadieđut galget dollojuvvo suollemassan. Dieđuid sirdin, mat gusket máná, mánárávvehaga ja árrabajásgeassima gaskkas ollahuhttojuvvo vuosttamuš fuolaheaddji čálalaš miehtamiin, muhto dárbbu mielde diehtu sáhtá sirdojuvvo maid almmá fuolaheddjiid miehtama haga. Árrabajásgeassinláhka (540/2018) vuoigadahtta árrabajásgeassima ordneaddji oazžut sosiála- ja dearvvašvuota fuolahusa ordnejeddjiin ja ámmátolbmuiin vealtameahtun suollemassan dollojuvvo dieđuid mánás árrabajásgeassima ordnema ja buvttadeami várás sihke doarjaga árvvoštallama várás almmá fuolaheaddji miehtama haga.

Árrabajásgeassimis dahkkojuvvo ovttasbargu ovttasbargu ovdaoahpahusain ja vuodđooahpahusain, mainna dáhkiduvvo máná njuovžilis sirdáseapmi árrabajásgeassimis ovdaoahpahusa bakte skuvlii. Ovdaoahpahus dehe ovdaoahpahusa ulbmiliid asttaheaddji eará doaibman lea buot mánáide geatnegahtti jagi ovdal oahppangeatnegasvuoda álgima dehege válđonjuolggadussan 6-jahkásaš mánáide. Dasa lassin árrabajásgeassimis ovttasbargojuvvo girjerájuiguin ja eará kulturdoaimmain, lihkadandoaimmain ja gádjundoaimmain sihke eará oaidnoservošiiguin.

Máná sáhtá álggahit guhkiduvvon oahppangeatnegasvuoda ovdal vuodđooahpahusa álggaheami, juos doavttir dehe psykologa árvvoštallá, ahte máná lámisvuoda dehe buozanvuoda dihte sáhtá muđuid asttahit vuodđooahpahussii ásahuvvon ulbmiliid. Guhkiduvvon oahppangeatnegasvuoda álggaheapmái gáibiduvvo áššedovdi cealkámuš ja dan álggaheamis mearrida gieldda. Go mánái lea dahkkojuvvon mearráduš guhkiduvvon

oahppangeatnegasvuodas, de son sáhttá álggahit guhkiduvvon oahppangeatnegasvuodas ovddit ovdaoahpahusas 4–5-jahkásažžan dehe guhkiduvvon oahppangeatnegasvuhtii gullevaž ovdaoahpahusa 6-jahkásažžan. Fuolaheaddji mearrida searvágo mánná guhkiduvvon oahppangeatnegasvuoda ovddit ovdaoahpahussii juo 5-jahkásažžan.

Láhkaásaheapmi ja áššegirjjit, mat stivrejit árrabajásgeassima

Árrabajásgeassinláhka (540/2018) ja stáhtaráđi ásašus árrabajásgeassimis (753/2018) stivrejit árrabajásgeassima. Lágas mearriduvvo máná vuoigatvuodas árrabajásgeassimii ja árrabajásgeassimis addojuvvon čálgama, oahppama ja buresbirgema doarjagis. Láhka meroštallá árrabajásgeassima ulbmiliid sihke geatnegasvuodaid, mat gusket árrabajásgeassima ordnema ja buvttadeami, árrabajásgeassima plánema ja árvoštallama, bargoveaga rehkkoma, mihtu ja ráhkadusa sihke bargoveaga gelbbolašvuoda. Dasa lassin bargoveaga dievasmahttinskuvlemis, suollemassandoallamis ja diehtolonohallamis, árrabajásgeassima diehtoresearvvas sihke priváhta árrabajásgeassimis mearriduvvo árrabajásgeassinlágas.

Árrabajásgeassin vuodđuduvvá Oahpahusráđđehusa ráhkadan álbmotlaš árrabajásgeassinplána vuodđoáššiide. Árrabajásgeassinplána vuodđoáššit lea mearrádus, man vuodul gielda dehe gieldaovttastupmi dehe priváhta árrabajásgeassima bálvalanbuvttadeaddji ráhkada báikkálaš árrabajásgeassinplánaid. Árrabajásgeassin ollahuhttojuvvo báikkálaš árrabajásgeassinplánaid mielde.

Lássidieđu árrabajásgeassimis gávnnat ovdamearkka dihte Oahpahusráđđehusa ja iežat orrungieldda fierbmesiidduin.